

Oktober 1997



OORDEELT NIET.....

Ik ben goed gereformeerd opgevoed en dat hield onder meer in, dat mijn vader dagelijks twee keer na het eten een stuk uit de Bijbel las. Ter controle of ik goed geluisterd had, moest ik altijd het laatste woord herhalen. Meestal verveelde ik me en kon maar moeilijk stil zitten, maar sommige stukken hebben zich vastgezet in mijn bewustzijn en de nagalm ervan doordrong mijn hele wezen. Lees even mee uit Mattheüs 6:

'Oordeelt niet, opdat gij niet geoordeeld wordt; want met het oordeel, waarmede gij oordeelt, zult gij geoordeeld worden en met de maat waarmede gij meet, zal u gemeten worden. Wat ziet gij de splinter in het oog van uw broeder, maar de balk in uw eigen oog bemerkt gij niet? Hoe zult gij dan tot uw broeder zeggen: 'laat mij de splinter uit uw oog wegdoen', terwijl, zie, de balk in uw oog is? Huichelaar, doe eerst de balk uit uw oog weg, dan zult gij scherp kunnen zien om de splinter uit het oog van uw broeder weg te doen.'

Wat is een oordeel?

De dikke van Dale geeft meerdere betekenissen. De eerste twee zijn 'vonnis' en 'veroordeling', die allebei iets definitiefs uitdrukken. Het summum daarvan is het 'Laatste Oordeel', eveneens een term uit de Bijbel, die verwijst naar de uiteindelijke afrekening aan het einde der dagen als Christus zal wederkomen om de levenden en de doden te oordelen, de schapen van de bokken te scheiden en iedereen een plaats te wijzen in de hemel of de hel.

Het zijn zwaarbeladen termen, die angst inboezemen en schuldgevoelens oproepen. Het is ook niet niks om een straffende god boven je te weten, die strenge normen hanteert. Ook het vonnis op menselijk vlak van de rechter of de examencommissie kan veel schrik aanjagen. Een instantie, die die normen hanteert die streng en definitief zijn, heeft macht en boezemt angst in.

De derde betekenis volgens van Dale is 'een goed- of afkeurende uitspraak, die als geldig erkend wordt'. Nu is het een uitspraak, die een beroep doet op 'geldigheid' en als daaraan voldaan is, is hij 'waar' en universeel geldig. Zijn er normen en waarden, die universeel geldig zijn? Probeer er maar eens een paar uit en vraag de mening van anderen!

De vierde en de vijfde betekenis volgens van Dale bevatten het woord 'mening'. Dit is al een veel zwakkere term. We begrijpen, dat meningen kunnen verschillen en dat we van mening kunnen veranderen. We kunnen onze 'meningen' heel serieus nemen en toch beseffen, dat ze relatief zijn naargelang de situatie en het moment.

De zesde en laatste betekenis, die de dikke van Dale geeft is 'het vermogen om uit de waargenomen verschijnselen gevolgtrekkingen af te leiden omtrent de wezenlijke gesteldheid van de dingen'. Deze omschrijving gaat over het proces, hoe we tot een oordeel komen. Hoe zuiverder dat proces verloopt, hoe méér kans, dat we inderdaad iets zinnigs kunnen zeggen over de 'wezenlijke gesteldheid van de dingen'.

Concluderend kunnen we zeggen, dat het 'oordelen' kan plaatsvinden in gradaties van een definitief vonnis, dat onherroepelijk is tot een tijdelijke mening die herzien kan worden of toch minstens relatief is. Alles hangt af van ons vermogen om uit de veelheid van verschijnselen het wezenlijke te destilleren.

Universele normen

De hardste oordelen zijn die, welke zich beroepen op een universele norm. Daar eindigt elke relativisering en meestal ook de discussie. Het unieke individuele telt niet meer, want alles en iedereen wordt over één kam geschoren. In de christelijke leer is het uiteindelijke oordeel voorbehouden aan God of aan Christus bij het einde der tijden. Als we bescheiden genoeg zijn, zullen we erkennen, dat ons vermogen om dat uiteindelijke 'oordeel' te kennen zeer beperkt is en we zullen terughoudend zijn om daar uitspraken over te doen. De geschiedenis van de Christelijke Kerk laat vele voorbeelden zien, waarbij beperkte, sterfelijke mensen menen die waarheden te kennen en op grond daarvan oorlogen en vervolgingen ontketenen. Gelukkig hebben dergelijke autoriteiten veel aan macht ingeboet.

We hebben inmiddels de Universele Rechten van de Mens, vastgelegd door de Verenigde Naties, die vooral het recht op voorziening in de essentiële levensbehoeften en vrije meningsuiting benadrukken. Dit zijn vrij algemeen aanvaarde normen, die zich vooral kenmerken door de ruimte, die ze geven aan de autonomie van het individu en minder door de beperkingen die ze opleggen.

De filosofie van het postmodernisme gaat daarin nog verder door alle ideologieën, die universele waarheden prediken, voor dood te verklaren. We zijn beland in een situatie, waarin er misschien nog wel universele normen zijn, maar we zijn niet meer bereid of in staat die met z'n allen als universeel te erkennen of te aanvaarden. We zijn ook niet meer met z'n allen bereid om één instantie of één individu de macht te geven om te bepalen wat goed is en wat slecht.

Als we het idee opgeven, dat we in staat zijn de uiteindelijke waarheid voor iedereen te kennen en voorts elkaar de ruimte geven om een eigen mening te hebben, wat valt er dan nog te oordelen in absolute zin?

Individuele normen

We komen bij de kern van de zaak, want elke norm bestaat bij de gratie van individuen, die erin geloven. Een voorbeeld: in de jaren vijftig was seks voor het huwelijk nog taboe en de afwijkers van

de norm hielden zich angstvallig schuil. De verdedigers van de norm beriepen zich op universele normen en tot de jaren zestig stond de norm niet echt ter discussie.

De geslotenheid is inmiddels doorbroken en het begon bij degenen, die de moed hadden niet alleen af te wijken van de norm, maar er ook voor uit te komen en de sancties te trotseren. Vervolgens zette het proces zich voort doordat degenen, die de norm normaal gesproken moesten handhaven, hun oordeel relativeerden of zelfs tot andere normen/meningen/oordelen kwamen.

Normen geven grenzen aan. Binnen de grenzen van de norm is er helderheid: je weet waar je aan toe bent. Buiten de grens is alles mogelijk, maar er is geen richtlijn meer. Chaos ligt op de loer, vergissingen en uitwassen zijn waarschijnlijk. Normen geven structuur, rust en zekerheid en sluiten de chaos buiten.

Hoe gedragen we ons bij de grenzen van de normen en dus bij de grens, die het bekende overzichtelijke scheidt van het chaotische onbekende? Hoe banger we zijn, hoe meer we geneigd zullen zijn om ons angstvallig te houden aan de norm. Wat méér is: we zullen geneigd zijn om anderen, die zich buiten de grens begeven te veroordelen. Het gekke doet zich dan voor, dat *we oordelen over wat we niet kennen!*

Het harde oordeel van de universele norm kan goed een excuus zijn om niet beter te kijken. Waarom doet iemand wat ie doet? Kun je daarvan buitenaf een etiket op plakken?

Het oordelen, het opplakken van etiketten zegt misschien méér over degene die het doet, dan over degene, die geoordeeld wordt! Oordelen komen niet zelden dáár waar we ophouden met kijken, met pogingen te doen om te begrijpen. Met het oordeel bevrijden we ons van lastige vragen, want als we iets verder zouden kijken, zou het misschien gevolgen hebben voor onszelf!

Vijf stappen in oordeelsvorming

Hoe komen we tot een zuiver oordeel, een kennis van de 'wezenlijke gesteldheid van de dingen'?

De volgende vijf stappen, die trouwens op vele gebieden toepasbaar zijn, kunnen misschien een richtlijn zijn:

1. Waarneming

Elk uitgewogen oordeel moet gebaseerd zijn op zorgvuldige waarnemingen. Het probleem met universele normen is, dat ze vaak toegepast worden op basis van heel weinig informatie. Als je dochter verliefd wordt op een werkloze straatmuzikant, wat doe je dan? Ben je echt benieuwd naar de gevoelens van je dochter? Ben je bereid om die jongen in alle openheid te ontmoeten?

2. Interpretatie

Waarnemingen worden geïnterpreteerd en daardoor overzichtelijk gemaakt. Veel daarvan gebeurt zonder dat we ons er bewust van zijn. Een sjofel geklede zwarte jongeman op straat interpreteren we al gauw als 'gevaarlijk', alleen op grond van zijn uiterlijk. We zien hem, kijken angstvallig weg en missen nèt die vriendelijke ogen, die hun eigen verhaal vertellen.

Ook alle universele normen, waarmee we zijn opgevoed, alle normen, die we meekregen in het sociale verkeer doen hier hun werk. De oordelen liggen klaar zonder dat we er enige moeite voor hoeven te doen. Zorgvuldige interpretaties vragen om een open houding, waarin inzichten en meningen kunnen veranderen. Ze vragen om een besef van onze eigen gebrekkige waarneming en ons gebrekkige begrip.

3. Emoties

Vaak koppelen we onze oordelen vrij onmiddellijk aan onze emoties. Wat ons sympathiek is, is goed: wat antipathie opwekt, is slecht. Als je dat consequent volhoudt, bouw je een wereld voor jezelf,

waarin alles, dat met jou harmonieert, goed is en alles wat met jou in conflict is of spanning bij je teweegbrengt, slecht is. Op den duur raak je daardoor ingesloten, want het is juist vaak het nieuwe, het spannende, de uitdaging, het conflict, dat ons begeleidt naar nieuwe inzichten en ervaringen. Neem verantwoordelijkheid voor je eigen emoties: ze zijn sterk gekleurd door je eigen geschiedenis. Drie slechte ervaringen met mannen maken niet alle mannen slecht, maar zo kun je het wél voelen! Dat is OK natuurlijk, maar wees je ervan bewust dat het jouw emoties zijn en dat je waarschijnlijk niet erg objectief bent.

4. Waardebepaling

Op dit niveau gaat het erom, dat je komt tot 'inzicht in de wezenlijke gesteldheid van de dingen'. Als je zorgvuldig bent geweest in je waarneming, je interpretatie en je gevoelens, raadpleeg je tenslotte het meest zuivere en wijze deel in jezelf.

Wat is wezenlijk voor jou? Van welke waarden ga je uit? Zoek je veiligheid, waarheid, inzicht, wederzijds begrip, persoonlijke groei, dienstbaarheid? De normen, waarmee je bent opgevoed, worden hier relatief, want het is je eigen vrijheid en je eigen verantwoordelijkheid om te kiezen voor wat je wezenlijk vindt.

Elk oordeel, elke mening wortelt in de overtuiging van de enkeling.

5. Handelen

De laatste stap is wat je doet en als wat je doet in overeenstemming is met een zorgvuldig gebruik van de vier 'functies', die hierboven zijn besproken, is er integriteit. Dat houdt niet in dat je volmaakt bent, maar dat je in alle bescheidenheid optimaal gebruik maakt van de vermogens, die je hebt, daar verantwoordelijkheid voor neemt en er consequent naar handelt. Als je blijft zitten met negatieve gedachten en gevoelens, kun je besluiten om ze uit te spreken of jezelf te beschermen. Soms moeten we besluiten nemen, die pijnlijke gevolgen kunnen hebben voor anderen. We kunnen dat alleen maar zo goed mogelijk doen. Onszelf goedpraten met algemene koeien van waarheden is daarbij een vlucht voor realiteit en verantwoordelijkheid. Onze beperkingen beseffen en toch verantwoordelijkheid nemen garandeert geen perfectie, maar wél, dat we gegeven hebben wat we hadden: méér kun je niet doen!

De boemerang

Het citaat uit de Bijbel zegt, dat we geoordeeld zullen worden met het oordeel, dat we zelf hanteren voor anderen. Waarom dat zo is, is goed te begrijpen aan de hand van de voornoemde vijf stappen. Alleen de eerste stap, de waarneming, zegt feitelijk iets over de werkelijkheid buiten je. En zelfs hier weten we, dat we selectief waarnemen, zodat een werkelijk objectieve waarneming haast niet bestaat! We zien wat we willen zien en we horen, wat we verwachten te horen. De andere stappen zijn, let op, interne processen! We zijn zelf verantwoordelijk voor onze (voor)oordelen en onze gevoelens! Als iemand je geen voorrang geeft in het verkeer, zal dat objectief vervelend of zelfs gevaarlijk voor je zijn. Maar of je daar kwaad, verdrietig, bang of onverschillig van wordt, is iets van jou! We zeggen dan misschien: die ander maakt me kwaad, maar niemand kan jou kwaad maken. Je kwaadheid is je eigen actie: je zou ook voor een andere actie kunnen kiezen.

De som van alle oordelen, die je hebt over anderen, de wereld, de maatschappij, god enzovoorts, zegt betrekkelijk weinig over datgene dat je oordeelt en heel veel over jezelf. Vertel mij je hardste oordeel en ik kan je vertellen, waar je het meest bang voor bent. Vertel me wat je veroordeelt in anderen en ik kan je vertellen, wat je in jezelf niet onder ogen durft te zien.

Waar we oordelen, houden we op te willen begrijpen, zowel dat wat buiten als dat wat in ons is.

Door te oordelen, sluiten we ons ergens voor af: we hakken de wereld in stukken en trachten het onaangename eruit te verwijderen. Daarmee is het niet weg, integendeel: het zal ons blijven achtervolgen, want de werkelijkheid laat zich niet door onze nietige oordelen opsplitsen.

Het oordeel in de Tarot



Deze kaart roept, alleen al door de titel, vaak reacties op van angst en weerstand, gevoed door normen van erfzonde en schuld, de dreiging van straf en hellevuur en dergelijke. Maar kijk eens goed naar de kaart (stap 1): de mensen op de kaart staan op uit hun graf, verwelkomen de engel en zien er blij uit.

Het graf staat voor onwetendheid en beperking en de kaart laat zien, dat bevrijding mogelijk is als we open staan voor hogere inzichten, die uit ons diepste zelf (de engel) komen (stap 2).

Bij mij roept de kaart een gevoel van verwachting op. Als ik de kaart krijg, denk ik niet aan een oordeel, dat over me wordt afgeroepen, maar aan een nieuw inzicht, dat bijna doorbreekt, aan bevrijding uit een te beperkt begrip (stap 3).

Ik geloof niet dat de engel de vertegenwoordiger is van een strenge god, die straft. Ik vertrouw erop, dat de engel een voorbode is van een bevrijde staat van mens-zijn, een inspiratiebron uit de geest, die mij helpt om te groeien in wijsheid en inzicht. De god, die de engel stuurt, stuurt bewustzijn, assisteert bij onze groei naar wie we kunnen zijn. De vergissingen, die ik maak, zijn geen onvergeeflijke fouten, maar stappen op een weg van leren en groeien (stap 4).

Wat kan dit concreet betekenen in mijn leven (stap 5)? Ik ben minder bang om fouten te maken, omdat ik vertrouw, dat fouten onderdeel zijn van mijn groeiproces. Ik krijg meer moed om open te staan voor het nieuwe, omdat ik vertrouw op innerlijke bronnen van wijsheid en licht, die er niet op uit zijn om mij genadeloos te straffen, maar om mij te helpen op weg naar inzicht. Ik heb minder moeite met de onvolmaaktheid (wat dat ook moge betekenen!) van anderen, want ook zij hebben hun weg te gaan. Ontmoetingen met mensen staan minder in het teken van oordeel, kritiek en dus competitie en vergelijkingen (wie is beter?) en méér in het teken van open uitwisseling en gemeenschappelijke groei.